

Ненад КОКОШКОВ, МА*

Факултет безбедности Универзитета у Београду, докторанд

Проф др. Елизабета РИСТАНОВИЋ

Универзитет одбране у Београду

ДОИ: 10.5937/bezbednost1901089К

УДК: 351.746.2:614.2(497.11)

Прегледни научни рад

Примљен: 18. 3. 2019. године

Ревизија: 18. 4. 2019. године

Ревизија: 21. 5. 2019. године

Датум прихватања: 15. 5. 2019. године

Медицински обавештајни рад, његов значај и перспективе у обавештајно- безбедносном систему Републике Србије

Апстракт: Медицински обавештајни рад – МЕДИНТ¹ као релативно нова платформа обавештајног деловања, у фокус свог рада поставља јавно здравље као једну од најзначајнијих вредносних категорија друштва, промовишући при томе читав комплексан и разноврстан спектар неконвенционалних безбедносних ризика и претњи. Овај рад описује основне елементе историјске генезе МЕДИНТ-а, као и његов трансфер из војних у цивилне обавештајно-безбедносне матрице. Такође, он приказује и најзначајније особности МЕДИНТ-а као врло специфичне форме савременог обавештајног рада. Коначно, МЕДИНТ је постављен и анализиран у контексту националне обавештајно-безбедносне заједнице Републике Србије. При томе, представљени су и највећи изазови у његовој интегративној имплементацији која би функционално повезивала кључне управљачке и обавештајно-безбедносне субјекте

* nkokoskov@gmail.com

Напомена: Сва размисљања изнета у овом материјалу јесу лични ставови аутора базирани искључиво на коришћењу отворених извора информисања. Она ни на који начин не представљају формални став било које институције или организације у Републици Србији

¹Ова општеприхваћена стручна формулација преузета је из енглеског језика – *Medical Intelligence*.

државе са институцијама из домена јавног здравља, цивилног друштва и академске заједнице.

Кључне речи: МЕДИНТ, јавно здравље, обавештајни рад, интегративни.

Дефинисање појма МЕДИНТ

Болести људи, развијеност здравствене инфраструктуре, примерени санитарно-хигијенски услови живота, очувана животна средина, здравље животиња и биљака, доступност квалитетног лечења, сигурност хране и воде итд. – све су то области које у интегрисаном смислу посредно или непосредно утичу на популацију сваке државе. Поремећај или угрожавање неке од поменутих категорија може директно или индиректно имати за последицу угрожавање здравља читаве нације. Међутим, здравствени статус популације није само медицинско питање, већ и фактор који краткорочно и дугорочно утиче и на социјалне, економске, политичке токове у друштву, што коначно државу може учинити нестабилном и рањивом према различитим штетним утицајима. Управо у том смислу се здравље нације, као ултимативна вредносна категорија сваке државе, ставља и у контекст националне безбедности.

Према савременом тумачењу, медицински обавештајни рад (МЕДИНТ) јесте форма обавештајно-безбедносног деловања која се у једном свеобухватном смислу суштински бави поменутих областима, користећи при томе различите методе прикупљања информација које се кроз класичан обавештајни циклус стручно обрађују. Крајњи циљ МЕДИНТ-а је да се различитим сегментима управљачког апарата сваке државе пруже квалитетни и благовремени обавештајни производи који ће им омогућити доношење бољих одлука у руковођењу државом.

У једном холистичком смислу, МЕДИНТ се може дефинисати као „примена медицинског и биолошког знања у интересу националне одбране“ (Jarcho, 1991: 501). Такође, МЕДИНТ можемо дефинисати и као: „систематичан процес прикупљања и анализирања података везаних за здравствене хазарде, здравствене претње, здравствене ризике и медицинске капацитете у одређеним областима“ (La Gioia, 2015). Ова тумачења МЕДИНТ-а су прилично уопштена, комплексна и фокусирана на цивилни део савремене

ног друштва. Међутим, историјска генеза појма МЕДИНТ говори да његови корени ипак припадају војном речнику и војним доктринама. Према Министарству одбране САД, МЕДИНТ се дефинише као „категорија обавештајног деловања насталог као резултат прикупљања, евалуације, анализе и интерпретације података о страним медицинским и научним информацијама, као и онима које се односе на животну средину, а које су од значаја у стратешком планирању и војномедицинском планирању операција за потребе очувања борбености пријатељских снага и израда процена о страним медицинским капацитетима у војном и цивилном сектору“ (Dept. of Defence I-02, 2016: 150). Уз ту, занимљива је и општа дефиниција МЕДИНТ-а коју даје НАТО: „производ прикупљања, евалуације, анализе, интерпретације и дисеминације иностраних медицинских, епидемиолошких, научно-биолошких, еколошких и других информација које су повезане са здрављем људи и животиња“ (NATO AJP-4.10 (A), 2011).

Међутим, савремена експлоатација овог термина подразумева и једну форму која не припада безбедносном речнику, а односи се на његову комерцијалну примену у домену услуга персонализоване медицине.

Сумирајући наведено, можемо рећи да се данашња практична употреба израза МЕДИНТ суштински своди на следеће примењене форме:

- **војни МЕДИНТ** у оквирима војнобезбедносног односно војнообавештајног сектора при МО;
- **цивилни МЕДИНТ** као сегмент јавне и државне безбедности (цивилни обавештајно-безбедносни сектор);
- **комерцијални МЕДИНТ**², као самостална тржишна делатност правних субјеката који не припадају сектору одбране и безбедности.

Ова аналитичка студија неће обухватити МЕДИНТ у домену војне обавештајне делатности, односно неће се бавити комерцијалном применом МЕДИНТ-а, већ је окренута првенствено ка

² Последња формулација се односи на кориснике услуга специјализованих консултантских агенција које на принципима персонализоване медицине, а применом метода и техника рада класичног обавештајног МЕДИНТ-а, предлажу одређене протоколе лечења за пацијенте широм света.

анализи МЕДИНТ-а у оквирима цивилне обавештајно-безбедносне заједнице.

Историјски преглед развоја МЕДИНТ-а

Пратећи историју ратовања и конфликта МЕДИНТ као форма обавештајно-безбедносног деловања значајно је еволуирала, али се такође и проширивала из војног у цивилни сегмент обавештајно-безбедносних структура. Још од Другог светског рата, преко Хладног рата и касније експанзије неконвенционалних форми безбедносног угрожавања, до биотехнолошке револуције и актуелне глобалне дистрибуције безбедносно ризичних технологија и материјала двоструке намене, трансформације МЕДИНТ-а су представљале добар индикатор начина на који се безбедносне заједнице прилагођавају динамици и карактеру нових безбедносних изазова и претњи (Jarcho, 1991; Clemente, 2013; Kaufman, 2001).

Иницијално, МЕДИНТ се у рату бавио препознавањем и анализама неборбених фактора угрожавања војске (заразних болести, санитације воде и хране, микроклиматских утицаја и сл.), али и анализом медицинског статуса непријатеља, његових капацитета лечења и збрињавања повређених, и сл. Током Другог светског рата искуства првенствено америчке, а делом и совјетске војске на просторима азијског континента указивала су и на евидентну употребу биолошког оружја од стране јапанске Јединице 731³. Та и друга сазнања су отворила још једну значајну димензију МЕДИНТ-а, а то је његова интегративна примена у односу на растући феномен биолошког ратовања.

Битно је нагласити да је класично деловање војне обавештајне заједнице према претњи биолошким оружјем примарно везано за прикупљање информација о страним борбеним системима, опреми и средствима намењеним за офанзивно деловање биолошким оружјем, као и за процену њихових дефанзивних капацитета. Сем тога, МЕДИНТ је имао и виталну улогу у планирању војних

³ У периоду 1936–1945. године 731. јединица Империјалне јапанске армије бавила се специјалним испитивањима и применом биолошког оружја, уз застрашујуће експерименте *in vivo* на цивилним и ратним заробљеницима. У фокусу интересовања су били узрочници куге, антракса, дизентерије, паратифуса и др. (Guillemin 2005: 75–92).

операција, посебно у оним подручјима која су се по својим епидемиолошким, климатским, амбијенталним, географским и другим карактеристикама разликовала од окружења из којег је војска започињала своју мисију. Данас, војни МЕДИНТ подржава ангажовања припадника војске у мировним мисијама или конфликтним жариштима, при чему се у обавештајном смислу фокусира на израду процена и анализа постојеће медицинске инфраструктуре „на терену“, као и оцена ризика по здравље припадника војске односно ризика по здравље на њихову околину након повратка у матичну земљу.

Окончање Хладног рата и мултиполарност у глобалној расподели снаге и политичко-војне моћи довели су до тога да се традиционални концепт ратовања трансформише у нове конфликтне форме са доминантније израженом асиметријом моћи учесника. Примена неконвенционалног оружја, доминантно деловање субнационалних и транснационалних субјеката безбедносног угрожавања, уз изразиту конфликтну асиметрију, можда су и кључне особености савремених сукоба у свету. Постојеће војне и одбрамбене доктрине морале су да еволуирају у складу са новим безбедносним трендовима. Отуда је традиционална примена МЕДИНТ-а, која је део наслеђа Другог светског рата и касније биполарне поделе света, морала да се прилагоди ка новим субјектима, тј. новим формама и средствима угрожавања.

Након 11. 9. 2001. године и искуства са антраксом у писмима у САД, обавештајних сазнања о плановима Ал Каиде за примену биолошког и хемијског оружја (Carus, 2001; Coblentz, 2006), као и епизоде са апокалиптичном сектом Аум Шинрикјо у Јапану⁴ (Carus, 2001; Coblentz, 2006; Tucker, 2000), обавештајно-безбедносне заједнице широм света уведене су у нову безбедносну реалност. Актуелизована су разматрања о могућој примени оружја за масовно уништавање, а посебно биолошког и хемијског, и то од стране недржавног субјекта угрожавања. У контексту нових препознатих безбедносних ризика није се занемаривала ни могућност неке прикривене форме пружања подршке одређених државних

⁴ Овде се не мисли само на напад сарином у токијском метроу из 1995. године, по којем је Аум добио глобалну препознатљивост, већ и на неколико неуспешних покушаја примене антракса и ботулинума на различите мете у Јапану, у периоду 1990–1993. године. (Tucker 2000)

субјеката који имају развијене капацитете за израду биолошког/хемијског оружја. Са историјски превазиђеног концепта биолошког/хемијског ратовања, актуелни фокус безбедносне заједнице, бар када је реч о оружју за масовно уништавање (ОМУ), преусмерен је на биолошки тероризам, противтероризам и противпролиферативно деловање.

Као могуће сценарије угрожавања здравља људи безбедносни аналитичари све озбиљније разматрају циљано изазивање епидемија, пандемија или, рецимо, масовних тровања. Ове хипотетичке процене је свакако тешко ограничити само на националне оквири водећих земаља у свету, јер су епидемије и пандемије здравствени феномени који су подједнако транснационални као и савремени организовани криминал или тероризам. Планирање, реализација и посебно последице индукованих масовних зараза људи (или биљака и животиња) не препознају границе држава. У том смислу, интернационална димензија ових безбедносних претњи просто намеће потребу да се у њиховој антиципацији, превенцији, одбрани од њих и отклањању последица развијају регионални и шири међународни аранжмани сарадње обавештајно-безбедносних заједница.

МЕДИНТ као форма обавештајног рада

У оперативном смислу, МЕДИНТ може комбиновати примену широког спектра различитих метода и техника прикупљања и анализирања обавештајних података и информација. На њихов избор утичу бројни фактори попут *избора мете обавештајне обраде* (појединац, терористичка или криминална организација, корпорација, држава итд.), *доступности информација и података* (отворени извори, тајност или прикривеност деловања и сл), *могућих форми угрожавања* (различити модалитети примене бројних биолошких и хемијских средстава деловања), *особености субјекта који се бране* (лаке или тешке мете на које се делује, постојање превентивних и одбрамбених мера и сл); *карактеристика и захтева крајњег корисника* производа обавештајног деловања и, коначно, *реалних капацитета обавештајног апарата* (технички, организациони, логистички и људски ресурси).

Оно што МЕДИНТ чини другачијим од већине других плаформи обавештајног рада јесте да се данас у први план ставља значај бројних отворених обавештајних извора, тј. ОСИНТ-а⁵ као најзаступљеније методе за прикупљање података. Ако су у фокусу рада МЕДИНТ-а превенција и заштита јавног здравља као ултимативне вредносне категорије државе, онда се ту отвара и огроман спектар бројних директних и индиректних штетних утицаја који га могу пореметити. У том смислу је и опсег информација и података релевантних за препознавање безбедносних претњи по јавно здравље такође пропорционално велики. Постојећа информациона револуција је данас омогућила слободан приступ огромној бази података која се континуирано допуњује. Ова чињеница указује на посебан значај *критеријума стручности* при селекцији обавештајних професионалаца, и то ангажованих не само у прикупљању већ и у даљој евалуацији и аналитичкој обради улазних података и сирових информација у оквиру обавештајног циклуса.

Сем ОСИНТ-а, у раду МЕДИНТ-а се у циљу допуне и верификације информација могу примењивати практично и све друге методе и технике обавештајног рада, као ХУМИНТ⁶, али и ИМИНТ, ТЕХИНТ⁷ и др. Избор саме технике прикупљања података у корелацији је са бројним поменутиим факторима. Ипак, ако говоримо о поставци МЕДИНТ-а према, рецимо, биотероризму као форми угрожавања, онда се акценат ставља на ХУМИНТ као примарну технику рада, јер нам само он може пружити дубински увид у намере терористичких група или организација које су предмет обавештајне обраде. За процењивање њихових капацитета и планова реализације потенцијалног биотерористичког напада на значају добијају и друге методе оперативног рада. Јасно је да би у једном добро постављеном обавештајном систему све методе и

⁵ ОСИНТ – енг. *Open Source Intelligence*, прикупљање обавештајних информација из неклаификованих „отворених“ извора.

⁶ ХУМИНТ – енг. *Human Intelligence*, метода обавештајног рада у којој је у фокусу рада човек.

⁷ ИМИНТ – енг. *Imagery Intelligence*, визуелни обавештајни рад заснован на коришћењу средстава визуелне технологије којима се из ваздуха или са земље прикупљају визуелни записи који се обавештајно обрађују; ТЕХИНТ – енг. *Technical Intelligence*, обавештајни рад усмерен ка прикупљању техничких података о оружју и опреми страних војски.

технике обавештајног рада морале да буду комплементарне и да дају допринос изради квалитетног обавештајног производа.

Аналитичка делатност у оквирима МЕДИНТ-а базира се на ускостручном сагледавању бројних и врло разноликих фактора који могу утицати на здравље нације. Отуда се од аналитичког сегмента МЕДИНТ-а очекују стручност и мултидисциплинарно повезивање, чиме се отвара могућност добијања квалитетног аналитичког увида у прикупљене податке, њихове правилне евалуације и коначно њихове даље употребе.

Управљачки апарат државе као крајњи корисник производа обавештајног рада у МЕДИНТ-у требало би да буде снабдевен јасним, прецизним и у прагматичном смислу употребљивим обавештајним производом.

МЕДИНТ у Србији

У основној поставци имплементације МЕДИНТ-а у обавештајно-безбедносном апарату Републике Србије, један од најзначајнијих корака јесте поседовање правилне перцепције о јавном здрављу као вредносној категорији од највећег значаја за друштво. Са тим предусловом отвара се простор да се у безбедносном сектору државе систематично, поступно и пажљиво развија и МЕДИНТ, али у једном интегративном моделу примене. Отуда је можда примереније користити формулацију *ИНТЕГРАТИВНИ МЕДИНТ*. То би заправо подразумевало повезивање различитих сегмената друштва – не само из оквира обавештајно-безбедносне заједнице већ и здравствене инфраструктуре, јавне управе, академских кругова, НВО и др. – у јединствен функционални систем.

Планско и систематско увођење интегративног МЕДИНТ-а у обавештајно-безбедносни апарат Републике Србије и његово пропорционално формирање зависили би од бројних фактора, у првом реду већ поменуте перцепције „здравља нације“ као безбедносне категорије. Међутим, неопходно је и постојање адекватног нормативно-правног оквира, као и стручне процене о степену угрожености јавног здравља. Коначно, све то мора бити подржано и адекватним организационим и стручним капацитетима обавештајно-безбедносног апарата, уз неизоставну политичку вољу да се пројекат покрене.

Институционални субјекти који су од значаја за јавно здравље

Република Србија поседује бројне и врло развијене системе у области државне управе, јавног реда, јавног здравља, као и стручних, научних и истраживачких установа које самостално и интегрисано у складу са својим формалним овлашћењима учествују у активностима на очувању и унапређењу „здравља нације“. Међутим, отворено је питање на који начин и у којој мери у једном интегрисаном и функционалном смислу у томе учествује и обавештајно-безбедносни апарат државе.

Кључни институционални актери у домену јавног здравља у Србији јесу *Институт за јавно здравље Србије „Милан Јовановић Батут“*, који са националном мрежом дијагностичких лабораторија и регионалних института остварује једну од најзначајнијих делатности, а то је епидемиолошки мониторинг на територији целе земље.

У оперативном смислу, када је реч о одговору (одбрани) на деловање биолошким и хемијским средствима, највећи значај има *Министарство здравља* које управља комплетном здравственом инфраструктуром државе, али и *Министарство унутрашњих послова* које преко Управе за ванредне ситуације⁸ управља и координира активности у складу са својим надлежностима. Уз њих, *Министарство одбране*, односно Војска Републике Србије као „наследник“ некадашње респектабилне војске СФРЈ, носи и део наслеђа који се бавио одбраном и уклањањем последица од деловања биолошким и хемијским оружјем. Национални центар за АБХО се налази у Крушевцу, а референтне лабораторије и институти при Војномедицинској академији у Београду. Уз поменуте субјекте, свој допринос дају и други органи извршне власти као што су *Министарство за пољопривреду* (Управа за ветерину и др.), *Министарство за заштиту животне средине*, *Министарство просвете, науке и технолошког развоја* и др.

⁸ Деловање овог субјекта одбране фокусирано је на систем функционалне приправности према одређеним облицима угрожавања и успостављање низа стандардних процедура кризног управљања, првенствено у сегменту постекспозиционог деловања биолошких или хемијских средстава (након верификованог излагања њиховом дејству).

Сем поменутих државних институција, за интегративни МЕДИНТ од посебног значаја су и академске и научноистраживачке институције: Српска академија наука и уметности (САНУ), Институт за молекуларну генетику и генетички инжењеринг, Београд, Институт за вирусологију, вакцине и серуме „Торлак“, Институт „Михајло Пупин“ у Београду, Научно-технолошки парк Београд, али и медицински, пољопривредни, ветеринарски и други сродни факултети Београдског универзитета и др.

Области интересовања и деловања цивилног МЕДИНТ-а

У једном прагматичном смислу, најзначајније потенцијалне области деловања МЕДИНТ-а у оквирима цивилног обавештајно-безбедносног апарата Републике Србије биле би: јавно здравље (епидемије, пандемије, анализа стања здравствене инфраструктуре; снабдевање храном и водом, лековима); пољопривредни ресурси (различити акциденти и хазарди, агротероризам); животна средина (еко-криминалитет, еколошки тероризам и еко-акциденти); здравље истакнутих појединаца (лица на најодговорнијим јавним функцијама); и коначно безбедносни мониторинг у домену медицинског и биотехнолошког научноистраживачког рада и примене технологија, опреме и материјала двоструке намене.

У домену јавног здравља, на националном нивоу се спроводе праћење, прикупљање и анализа података и прогноза догађаја, првенствено везаних за инфективне болести које имају велики епидемијски/пандемијски потенцијал. Од стручних лица би се очекивало да могу да препознају суспектно епидемиолошко и клиничко манифестовање одређених заразних болести и да евентуално укажу на атипичности које би алармирале и безбедносни сектор. Овде се заправо мисли на стручно препознавање епидемиолошких процеса који можда имају биотерористички, биоакцидентни или биокриминални карактер у одређеном негативном догађају.

У нешто ширем контексту, МЕДИНТ би морао бити инволвиран и у друге моделе угрожавања јавног здравља, попут циљаног деловања биолошким и хемијским средствима на системе за водоснабдевање, односно производњу хране за људе и животиње и снабдевање њом и сл. Такође, у интегративном смислу, МЕДИНТ експерти могу бити од користи у евалуацији и

праћењу криминалних и/или терористичких активности које упућују на могуће коришћење биолошког или хемијског оружја.

Пољопривреда као привредна грана од великог економског значаја у многим земљама сматра се и једним од највреднијих националних ресурса. У том смислу је неопходно одредити јој пропорционалан значај и у систему националне безбедности. Као могућу форму штетног утицаја на пољопривредне ресурсе неопходно је поменути и ризике од агротероризма⁹ као појавне форме биолошког тероризма, али и импортовање атипичних и нових болести биљака и животиња.

Животна средина се такође мора посматрати као потенцијална мета малициозног деловања против интереса државе. Еколошки тероризам, еколошки акциденти и еколошки криминалитет јесу безбедносни феномени који су већ уведени у одређене националне безбедносне матрице. Интегративни МЕДИНТ, као обавештајни концепт, може само допринети још бољој и ефикаснијој заштити животне средине.

Здравље истакнутих појединаца (*VIP health*) посебна је категорија у оквирима савременог цивилног МЕДИНТ-а и бави се обавештајном обрадом података који се тичу потенцијалних утицаја на здравље значајних појединаца у друштву. Њихово угрожавање, с обзиром на политичку моћ, статус и друштвени утицај, могло би да изазове друштвено-политичке поремећаје и нестабилности у држави. Нарушавање здравља значајних појединаца може се одразити на њихове когнитивне и интелектуалне способности, односно у крајњој инстанци и на њихове лидерске капацитете. У најрадикалнијем смислу, поред привремене или трајне спречености за рад, штетно деловање на истакнуте личности у друштву може имати и леталан исход. Сем превентивно-дефанзивне улоге према штићеним лицима у држави, МЕДИНТ се у обавештајном смислу бави и изградом својеврсних здравствених профила особа које су од највишег националног значаја (државници, истакнуте јавне личности и сл). Ту треба напоменути да у

⁹ Према дефиницији, агротероризам представља „намерно изазивање болести биљака или животиња, као и осмишљене нападе на системе снабдевања храном и водом, употребом биолошког или хемијског агенса, а са намером изазивања економских губитака, нарушавања друштвене стабилности и изазивања страха“ (Ryan, Glamur, 2008: 182).

развијенијим обавештајним заједницама постоји традиција својеврсног профилисања политичких лидера других земаља, нарочито уколико постоји активна дипломатска активност у којој је значајно познавање здравствених особености учесника у дијалогу (Johnson, 2002: 79, 249; Snyder et al., 1996). Узимајући све поменуто у обзир, можемо закључити да је у обавештајно-безбедносном смислу здравствени статус најугроженијих људи у држави значајан и са обавештајног и са контраобавештајног аспекта.

Обавештајно-безбедносни мониторинг иновативног и најнапреднијег научноистраживачког рада у молекуларној генетици и биоинжењерингу (који има потенцијал за двоструку намену), за обавештајни сектор представља посебан професионални изазов. Наиме, он сем посебног експертског знања захтева и примену нових аналитичких алата и вештина који би допринели добијању квалитетног обавештајног производа. Са позиције спречавања безбедносног угрожавања, он истовремено може довести у питање етичке кодексе научних радника и оправданост спровођења „безбедносно осетљивих“ истраживања. Операционализација МЕДИНТ-а у државним системима који се баве истраживањима или применом технологија двоструке намене отвара и питање контраобавештајне заштите људи, који могу бити изложени различитим методама обавештајне обраде од стране иностраног фактора. Феномен „двоструке намене“ се, међутим, не односи само на иновативан научноистраживачки рад, већ и на свакодневну експлоатацију бројних технологија и материјала, како у индустрији тако и у свакодневном животу. Оне немају само практичну, употребну вредност, већ доносе и одређене ризике од злоупотребе. Ти ризици су првенствено повезани са могућношћу израде и примене хемијског и/или биолошког оружја.

Операционализација МЕДИНТ-а у цивилном сегменту обавештајног апарата

Анализом постојећих стратешких аката у домену националне одбране и безбедности¹⁰ можемо констатовати да су здрав-

¹⁰ Министарство одбране Републике Србије, *Стратегија националне безбедности Републике Србије*, 2009; *Стратегија одбране Републике Србије*, 2009; *Нацрт стратегије за националну безбедност Републике Србије*, 2017.

ље и људи и животиња и очување животне средине препознати као вредносне категорије које држава штити. Такође, наведен је и значај технолошких и научноистраживачких достигнућа као потенцијалних безбедносних ризика и претњи (с обзиром на њихов карактер двоструке намене). Коначно, тероризам (у свим појавним облицима) и пролиферација оружја за масовно уништавање такође су на листи безбедносних ризика и претњи од националног значаја. Међутим, због одсуства пратећих правних аката (акциони планови за спровођење националних стратегија и сл.) приметан је недостатак прецизних препорука, без којих остаје нејасно на који начин би се спроводила операционализација наведених принципа и стандарда. У том правном контексту, МЕДИНТ као посебна свеобухватна форма обавештајног рада, са холистичким организационим и функционалним приступом који би се базирао на интегративном раду, постаје тешко примењив. Услед непостојања прецизног формалног утемељења у правним документима и организационим актима, практично је веома тешко остварити било какво повезивање институција из области јавног здравља и науке са субјектима јавне безбедности и обавештајно-безбедносног сектора државе.

Покретање и развој интегративног МЕДИНТ-а на националном нивоу свакако би морали да буду усклађени са бројним карактеристикама државе и њеног политичког, безбедносног, економског и геополитичког статуса. Такође, он би морао бити димензионисан у складу са процењеним безбедносним изазовима и претњама којима је држава изложена.

Интегрисање војног и цивилног МЕДИНТ-а

Операционализација и трансферовање МЕДИНТ-а из војног сектора у сектор цивилног обавештајно-безбедносног апарата крајње су афирмативни и логични из више разлога. Након окончања Хладног рата угрожавање здравља нације као ултимативне вредносне категорије преселило се из „ризика ратовања“ у „ризике од тероризма“ и других неконвенционалних облика угрожавања, што по формалној и суштинској природи деловања примарно ипак припада цивилном сегменту обавештајно-безбедносног апарата државе. То, међутим, не умањује значај војске и по-

требу за њом у одбрани и евентуалном отклањању последица од деловања неким од оружја из категорије оружја за масовно уништавање (првенствено хемијским и биолошким средствима угрожавања). Такође, постоји претпоставка да цивилне службе у поређењу с војним показују већу способност брзог прилагођавања на нове околности безбедносног окружења (поступци увођења нових процедура, увођење стручних лица из „цивилног друштва“ и сл.). Уз то, војни системи су традиционално ригиднији и „спорији“ у трансформацијама и увођењу иновација у раду. На крају, постоје и питања формалних надлежности у односу на националну стратегију одбране, постојеће војне доктрине и сл., која сужавају простор оперативног деловања војнообавештајног апарата у односу на цивилни.

Развој цивилног МЕДИНТ-а

Као што је већ речено, најзначајнија особеност МЕДИНТ-а у односу на друге области обавештајног рада јесте да се огромна маса сирових података и информација црпи из бројних и веома разноврсних отворених извора (ОСИНТ), који се уводе у класичан обавештајни циклус. За правилну обраду сирових информација обавештајни циклус МЕДИНТ-а захтева врхунске аналитичаре способне да различитим аналитичким техникама анализирају разноврсне улазне податке и стављају их у јединствен безбедносни контекст. Ту се отвара и питање да ли цивилни обавештајно-безбедносни апарат поседује експерте способне да селектирају, валоризују и аналитички процесирају сирове обавештајне податке и информације који се односе на здравље људи.

У случају потребе, њихов дефицит би се могао компензовати кроз евентуалну сарадњу са другим субјектима обавештајног апарата државе (из војног сектора), или увођењем стручних људи различитих профила који су радно ангажовани у специјализованим установама које базично припадају „цивилном друштву“. Оно што би могло да афирмише овај вид међуинституционалне сарадње у оквирима безбедносног апарата јесте вишедеценијско искуство војске у стварању стручњака бројних специјализација који се на различитим нивоима баве превентивом, одбраном и отклањањем последица у односу на примену биолошких и хемијских

агенаса у ратним сукобима. Међутим, увођење ускоспецијализованих експерата различитих профила из домена јавног здравља, биолошких и других наука из цивилног друштва, логичније је и оправдано. Коначно, на безбедносној заједници остаје да се развије посебан модел њихове интеграције, руководећи се принципима врло пажљиве селекције људи и њиховог поступног увођења у систем, уз претходно прецизно дефинисане интерне процедуре рада. Функционално интегрисање високоспецијализованих експерата из цивилног друштва (епидемиолога, епизоотолога, токсиколога, биоинформатичара, молекуларних генетичара, инжењера за еколошку безбедност, фитопатолога и сл.) у обавештајно-безбедносни апарат доноси неопходну мултидисциплинарну експертизу која је потребна за квалитетан и ефикасан рад у оквирима МЕДИНТ-а. Овде је битно нагласити да је тешко веровати у изводљивост обрнутог процеса оспособљавања. Обучавање и тренинг обавештајних официра/оперативаца у области медицинских и биолошких наука сувише је сложен и дуготрајан процес са неизвесним резултатом. „Неупоредиво је лакше неког лекара или стручњака из природних наука научити обавештајном раду него обавештајног официра научити медицину или биологију.“ (Kaufman, 2011: 23)

Сумирајући изнета размишљања, можемо рећи да системско интегративно увођење МЕДИНТ-а у политику националне безбедности и одбране једне земље каква је Србија иницијално има неколико кључних изазова:

1. препознавање значаја здравља људи, животиња и биљака и очувања животне средине као ултимативних вредности које су од националног значаја и које као такве имају и одређене безбедносне конотације;
2. превазилажење суштинског неразумевања друштвено одговорних и руководећих структура државе када се говори о све актуелнијем феномену примене биолошког и хемијског оружја; при томе се узимају у обзир бројни модалитети злоупотребе тих средстава од различитих субјеката деловања, који су усмерени не само ка људима већ и ка другим потенцијалним метама деловања (животна средина, пољопривредни ресурси, храна и вода итд); склоност да се утицај поменутих фактора угрожавања

потцењује или игнорише може бити и пресудна у закаснелом или неадекватном покретању, димензионирању и структурирању МЕДИНТ-а у оквиру обавештајно-безбедносне заједнице;

3. непостојање правног оквира којим би се прецизно дефинисала овлашћења и надлежности појединих служби и организација које припадају систему националне одбране; то у практичном смислу доводи до бројних проблема у раду попут преклапања надлежности или изјашњавања о ненадлежности, компартиментизације унутар безбедносног система, слабе или закаснеле размене података, недефинисане координације и субординације и сл.;
4. развој сваког система, па и овог, захтева људе и време; људе треба селектирати и професионално и стручно развијати, а за то је свакако потребно време.

Закључак и препоруке

Динамизам геополитичких промена, а посебно безбедносног амбијента, како глобално тако и регионално, намеће потребу да се обавештајно-безбедносна заједница Србије активније и свеобухватније мења и прилагођава новим околностима. Нови субјекти угрожавања и методе њиховог деловања постају све разноврснији, агресивнији и сложенији. У том смислу, препознаје се читав спектар штетних утицаја који на различите начине, посредно или непосредно угрожавају и „здравље нације“ као ултимативну вредносну категорију. Свака одговорна држава са савремено устројеним системом националне безбедности и одбране мора поседовати *интегративни МЕДИНТ* који би на холистички начин приступио прикупљању и обради информација које се односе на превенцију и заштиту „здравља нације“. У том смислу, од посебног је значаја и однос политичког естаблишмента и доносиоца кључних одлука у друштву према овом питању, као и разумевање и кооперативност управљачког сегмента обавештајно-безбедносне заједнице.

Теоријска претпоставка по којој се угрожавање здравља људи, животиња, биљака и очување животне средине сматрају нетрадиционалним и неконвенционалним безбедносним питањима,

свакако отежава њихово увођење у будуће стратешке оквире планирања и развоја унутар наше обавештајно-безбедносне заједнице. Пажљиво праћење савремених безбедносних трендова, уз њихову добру антиципацију и неопходне позитивне личне ставове носиоца функција у управљачком сегменту политичке, али и обавештајне заједнице, неопходно је у покретању и развоју интегративног МЕДИНТ-а. Смисао и значај оваквог размишљања јесте да се обавештајно-безбедносни систем државе према потенцијалним претњама по јавно здравље поставља проактивно, а не реактивно.

Кључне карактеристике МЕДИНТ-а у оквирима обавештајно-безбедносног корпуса Србије биле би стручност, мултидисциплинарност и интегративни карактер. Дакле, неопходно је остварити добру повезаност са другим релевантним сегментима у оквиру обавештајно-безбедносног апарата државе, као и функционално интеринституционално интегрисање са другим референтним субјектима из система јавног здравља, државне управе и цивилног друштва. Коначно, национални МЕДИНТ би морао бити отворен за међународну сарадњу с обзиром на транснационалну димензију претњи којима се бави.

На крају, као ни сваки други обавештајно-безбедносни (под)систем, ни МЕДИНТ не треба посматрати као ригидну и статичну творевину, већ искључиво као динамичан систем способан да се уведе у процес прилагођавања безбедносној реалности у којој живимо. Његово формирање, динамика развоја и ефикасност свакако зависе од читавог низа фактора. У том смислу, за одговорну државу која брине о безбедности својих грађана, свако одлагање је ненадокнадив губитак времена.

Литература

1. Carey F. Warren, Maxfield M (1996.): "Intelligence implications of Disease"; CIA Historical Review Program jul 96. Approved for release 1994. https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol16no2/html/v16i2a06p_0001.htm (доступан 23. 5. 2018.)
2. Carus W. Seth (2001.); „Bioterrorism and Biocrimes- The Illicit Use of Biological Agents Since 1990.”; Center for

- Counterproliferation Research at National Defence University
Washington D.C.; Revisited edition.
3. Clemente D. Jonathan (Fall/Winter 2013), "Medical Intelligence", Guide to the Study of Intelligence; The Intelligence-Journal of U.S.Intelligence Studies, 20(2): 73-78.
 4. Department of the Army Headquarters (july 1989.) Medical Intelligence in a Theater of Operations", Field Manual No 8-10-8, Washington DC 7.
 5. Department of Defence USA, Joint Publication 1-02: "Dictionary of Military and Associated Terms", 15. feb. 2016. (150.)
 6. Gronwall Gigi Kwik (2012): "Preparing for Bioterrorism"; Center for Biosecurity of UPMC, Baltimore MA.
 7. Guillemin J. (2005.): "Biological Weapons- From the Invention of State Sponsored programs to Contemporary Bioterrorism", Columbia University Press.
 8. Jarcho S. (Sept./Oct.1991.); "Historical Perspectives of Medical Intelligence", Bulletin N.Y. Acad.Med. 67(5): 501-506.
 9. Jonas O.(2014) "Pandemic Risk"; World Development Report 2014. on Risk and Opportunity: Managing Risks for Development; World Bank.
 10. Johnson Loch K (2002.); "Bombs, Bugs, Drugs and Thugs- Intelligence and America's Quest for Security", New York University Press, NY (pg 72-91)
 11. Kaufman Denis (feb.2001.) DIA,U.S.Army War College, Carlisle Barracs OA; 17013-5050: "Medical Intelligence- a Theater Engagement Tool" Strategy Research Project.
 12. Koblentz Gregory (2009.); "Living Weapons: Biological Warfare and International Security"; Cornell University Press.
 13. Kostandinov R., Knedv K, (Oct. 2009.) "Medical Intelligence as a Tool Enhancing Situational Awareness", NATO RTO-MP-HFM-181
 14. La Gioia Vincenzo Col. ITAF (2015.), Presentation, Medical Intelligence in Biological Issues"; Biosecurity&Biosafety: Future Trends and Solutions; Centro Intelligence Interforze.
 15. Ministry of Defence USA (1994.); Publication FM 8-55 Planning for Health Service Support; "Medical intelligence"; Headquarters Dept. of the Army

16. Минисатарство одбране Републике Србије; "Нацрт стратегије за националну безбедност Републике Србије 2017".
http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/javna%20rasprava/strategije/Nacrt%20Strategije%20odbrane.pdf
доступан 05. 2. 2019.
17. Natarajan Nitin (Sept. 2007) "National Imperative to Establish a Domestic Medical intelligence Center" ; PhD Tesis, Naval Postgraduate School Monterey CA.
18. NATO (мај 2011), "Alid Joint Medical Support Doctrine" (AJP-4.10(A), NSA(MED)0562 (2011)1; .
19. Petro B. James (2004.) :” Intelligence Support to the Life Science Community – Mitigating Threats from Bioterrorism”; Studies in Intelligence, 48(3): 57-68.
20. Podbregar I, Ivanuša T (2011.), Contemporarty consideration and National Security System Reengineering”, Economics and Management, (3), 53-56
21. Ryan R. Jeffrey, Glamur F. Jan (2008.); "Biosecurity & Bioterrorism- containing and Preventing Biological Threats"; Elsevier.
22. Ristanović Elizabeta (januar 2013.): "Bioterorizam" Biblioteka "Vojna knjiga," knjiga 1775, digitalno izdanje.
23. Rode A., Podbregar I., Ivanuša, T. (januar 2011.). "Military intelligence and active defence against chemical, biological, radiological, and nuclear/ explosives terrorism". Policing in Central and Eastern Europe - Social Control of Unconventional Deviance, 487.-498.
24. Steel D. Robert (2004.): "The Importance of Open Source Intelligence to Military"; from Loch K. Johnson, Wirtz J. James: "Strategic Intelligence-Windows Into a Secret World"; Roxbury Pub. Comp. (112.-126.)
25. Simon D. Jeffrey (2013.); “Lone Wolf Terrorism, Understanding a Growing Threat”, Prometheus books .
26. Snyder Dr Diane, Wolf Andrea (nov.1996.); “Global Threats: the Role of Intelligence in the Health and Humanitarian Crises”, Federation of American Scientists (FAS), WWS 401: Intelligence Reform in the post-Cold War Era; nov

27. "Стратегија националне безбедности Републике Србије"; Службени гласник Републике Србије 28/2009; Београд 2009. године
28. "Стратегија одбране Републике Србије" 2009. Службени гласник Републике Србије, број 88/2009.
29. Tucker Jonathan (2012.): "Innovation, Dual Use and Security- Managing the Risk of Emerging Biological and Chemical Technologies", MIT Press, Cambridge.
30. Tucker Jonathan (2000.): "Toxic Terror-Assesing Terrorist Use of Chemical and Bioogical Weapons", David Caplan: "Aum Shinrikyo (1995)"; BCSIA Studies in International Security, Monterey Institute; MIT Press Cambridge Massachusets London England, (207.-227.)
31. Walsh F. Patric (2018.); "Intelligence, biosecurity and bioterrorism", Palgrave MacMillan, (89.-120.)

Medical intelligence, its importance and perspectives in the security -intelligence community of the Republic of Serbia

***Abstract:** Medical Intelligence - MEDINT, as a relatively novel platform of intelligence, focuses on the public health as one of the most important and valuable social categories, while at the same time promoting a complex and diverse range of unconventional security risks and threats. In modern practice, basically we can recognize three applied forms of MEDINT: **military** (within the military intelligence and security sector), **civil** (as a segment of public security) and **commercial** (as personalized medical consulting service). This paper describes the fundamental elements of the historical genesis of MEDINT, as well as its evolution through the history of warfare and international conflicts focusing on its transfer from a military to a civil security-intelligence matrix. In addition, it promotes the five key areas of contemporary civil MEDINT: public health; agricultural resources; the environment; the health of prominent individuals (VIP health) and monitoring of dual use biotechnological R&D (as well as their practical application). Also it shows the most significant features of MEDINT as one very specific form of contemporary intelligence. With respect to the obvious comprehensiveness of the area of its operation, it is quite clear that MEDINT has to be based on the collection,*

processing and analysis of a huge amount of diverse information and data. Hence, its implementation requires the selection and engagement of experts of various profiles that must be carefully introduced into the intelligence community. Subsequently, this paper places and analyzes MEDINT within the context of the national security-intelligence community of the Republic of Serbia. It depicts the most significant challenges in the introduction of the topic of public health into the national security agenda, pointing out the lack of a legal framework and the importance of the support of key decision-makers. Finally, it emphasizes the importance of integrative implementation of MEDINT into the national intelligence community, which would functionally connect the state institutions of management as well as its security-intelligence subjects with the institutions of public health, civil society, and the academic community.

Key words: *MEDINT, public health, intelligence, integrative*